

Rēzeknes ebreji ir Vecās Derības mantinieki

Egita Terēze Jonāne

Satiekoties ar ebrejiem, bieži vaicāju, kāpēc viņi arī 21. gadsimtā godā Toru, kuras garīguma saknes rodamas Bībeles Vecajā Derībā, konkrēti – piecās Mozus grāmatās, tāpat arī 613 baušļos, vēsturiskajos stāstos, dzejā, likumos, pat ģenealoģijā. Šoreiz atbildes meklēju sarunā ar Rēzeknes ebreju draudzes pārstāvi Mihailu Veismanu un šīs draudzes vecāko ticīgo Raheli Kuku.

Ja tu esi ebrejs, godā savu tēvutēvu ticību

Mihails Veismans godā savu tēvutēvu ticību jūdaismu

Mihails Veismans, izrādot Zaļo sinagogu, kur Rēzeknes ebreji pulcējas uz šabata lūgšanām un svin svētkus (par tiem plašāk stāstīts raksta beigās), pastāstīja, ka pēc Otrā pasaules kara Rēzeknē palika maz reliģiozo ebreju (viena daļa, karam sākoties, evakuējās uz pašreizējo Krievijas teritoriju; citi palika, un 1942. gadā vācieši Rēzeknē nošāva 3219 ebrejus, liecina Latvijas Universitātes apkopotie dati – <http://memorialplaces.lv>), tomēr no paaudzēs paaudzē ebreji, lai arī apauguši ar daudz ko laicīgu, svinēja ebreju svētkus un godāja Toru.

«To Rēzeknes ebreji dara arī šodien. Mēs svinam Jauno gadu (Roš Hašana), Tiesas dienu (Jom kipur), Lieldienas (Pesah) u.c., tomēr lielākie svētki ir Pesah. Man pašam atmiņas par šo sinagogu un ebreju svētkiem raisās jau no bērnības. Es ar vectēvu deņdesmitajos gados atbraucu uz šo pašu sinagogu, tā bija pussagruvusi (paldies visiem Zaļās sinagogas atjaunotājiem). Šeit draudze bija savākusi senu grāmatu bibliotēku, kas bija izlaupīta. Mamma stāstīja, ka tur, otrajā stāvā aiz tiem lodziņiem, lūdzās sievietes, bet šeit lejā – rabīns un vīriēši, un turpat vecajā krāsnī, kas vēl saglabājusies, cepa macu (neraudzētu maizi), kuru ebreji ēd Lieldienās (Pesaha svētkos). Rēzeknē rabīna nav jau vairākus gadu desmitus, tāpēc svētkos lūgšanas lasu es. Par jūdaismu jeb savu tēvutēvu ticību, ebreju dzīves jēgas skaidrojumu sāku interesēties pirms 12 gadiem. Sākumā daudz lasīju un meklēju atbildes pats, pēc tam iesaistījos ebreju draudzes dzīvē,» teica Mihails.

Zaļās sinagogas lūgšanu telpa

Viņš uzsvēra, ka ebreju ticība jūdaisms, tāpat kā citas tradicionālās ticības, ir nemitīgs atgādinājums cilvēkam, ka mīli savu tuvāko kā sevi pašu, jo tikai tā tu vari iemīlēt Dievu. Ebrejs katru dienu un visu dzīvi, darot laicīgus darbus un svinot svētkus sinagogā, atgādina dvēseli, kas ir kā mīlestības tilts uz tuvāko un Dievu.

Vaicāts, kāpēc ebreji tic Vecajai Derībai, nevis Jaunajai Derībai un kāpēc joprojām gaida Mesiju, Mihails atzina, ka ebreju svētki un ticība ir gan ar lielu garīgo, gan pamatīgu vēsturisko saturu: «Toras pamatu pamatu veido Vecās Derības teksti un ebreju dzīves likumu tradīcija. Piemēram, decembra sākumā svinējam Hanuku – uzvaras pār grieķu valdniekiem svētkus. Ja jūs zināt vēsturi, tad ebreji 164. g. p.m.ē. uzvarēja senos grieķus, kuri gribēja paverdzināt ebrejus. Šogad biju Izraēlā brīdī, kad svinēja Būdiņu svētkus jeb Sukotu. Visā valstī ebreji uzcēla būdiņas kā laicīgas dzīves simbolu, dzīvoja un lūdzās tur nedēļu, jo mums, ebrejiem, tas ir noteikts ar baušļi. Šajos svētkos sinagogās lasa Toru, atceras, kā ebreji uzsāka trimdas gaitas, pametot Ēģipti. Un tas ir vēsturisks notikums, datēts ar 13. gadsimtu pirms mūsu ēras. Jāuzsver, ka visiem ebreju svētkiem ir garīgais saturs, proti, ja mēs atceramies ebreju uzvaru pār senajiem grieķiem, mēs arī atgādinām sev, ka arī cilvēkā notiek cīņa ar ļaunajām vēlmēm, egoismu un ka viņam jābūt nomodā par tuvāko un Dieva mīlestību, jo cilvēkā ir gan labā, gan ļaunā pirmsākums. Arī Jaunais gads jeb Roš Hašana nav vienkārši Jaungada sagaidīšana, tie ir cilvēka garīgās atdzimšanas svētki. Vecā Derība daudz liecina par ebreju dzīvi un garīgumu, un Torā, kas sakņojas Vecajā Derībā, ir kā instrukcija cilvēkam, kā viņam dzīvot no piedzimšanas brīža līdz pat aizīšanai pie Dieva.»

Mihails teica, ka svētki arī aicina ebrejus būt vienotiem, jo Dievs ebreju tautu uztver kā cilvēku ar vienu sirdi, taču, kā var lasīt Torā un kā novērojis viņš pats, ebrejus saliedē tikai liela nelaime vai karš (tā tas notiek tagad Izraēlas un Palestīnas karā, iestarpināja Mihails). «Kad ebreji kļūs vienoti kā cilvēks ar vienu sirdi, tad pazudīs problēmas, beigsies kari un ebreji būs laimīgi. Kas ir ebreju tauta? Toras komentāros teikts, ka Ābrams pirmais no cilvēkiem toreizējā Babilonijā, kur bija valodu un ticību sajaukums, pētīja ūdeņus, zvaigznes, dabu... un saprata, ka nav daudzdievības, ka ir tikai viens vienīgais Dievs, viens milzīgs garīgs spēks, kas to visu uztur un valda un kas visu dara labi. Ābrams ar sievu Sāru uzcēla telti un sāka stāstīt apkārtējiem par vienu vienīgo mīlošo Dievu un garīgumu, kas ir pretstats materiālistam. Šo telti apmeklēja dažādu tautību un dažādu dzimtu cilvēki, nevis radnieki, ap Ābramu apvienojās vairāki tūkstoši cilvēku. Taču Babilonijas valdnieki sāka represēt Ābramu un viņa sekotājus, tāpēc viņi visi nolēma doties projām. Tā radās ebreju tauta, kuru vieno garīgas, nevis radniecīgas saites, kā tas ir citās tradicionālajās konfesijās. Mēs zinām apgalvojumu, ka ebreji ir izredzētā tauta. Daudzi šo teicienu pārprot, uzskata, ka ebreji sevi paaugstinājuši pāri citām tautām (Torā rakstīts – pasaules tautām). Tā tas nav jāsaprot. Dievs, pasakot, ka ebreji ir izredzētā tauta, uzlika ebrejiem lielu atbildību par visu pasauli, jo, kā teicu iepriekš, ebreju tauta saglabā un dalās ar zināšanām par vienu vienīgo un mīlošo Dievu un garīgumu. Un pasaules tautas kaut kur dziļi zemapziņā gaida, lai ebreji sniedz šīs zināšanas viņām. Ebrejiem jārāda pasaules tautām arī vienotības piemērs. Torā teikts, ka cilvēks garīgumu mācās no tā, pie kā ir piesieta viņa sirds, tāpēc ebrejs visu dzīvi meklē isto skolotāju,» skaidroja Mihails.

Reliģiozie ebreji arī šodien gaida Mesiju, tāpēc ka Jēzus, kuram tic citu tradicionālo reliģiju ticīgie un kurš bija ebrejs un mācījis ebreju skolā, nepiepildīja ilgās pēc vienotības. Mihails uzskata, ka Jēzus un Nācaretes taņ laikā bija progresīvs un sludināja to, ko iemācījās no ebreju skolotājiem, bet tikai tautai saprotamā valodā. Tāpēc viņam bija daudz sekotāju. «Jēzus no Nācaretes ebreju ticību transformēja tautas valodā, tāpēc radās kristietība. Esmu pārliecināts, ka Jēzus pasaules tautām iedeva ebreju garīgumu, transformētu citā ticības valodā. Un tas nav nekā slikts. Bet man ir grūti noticēt, ka Jēzus bija Dieva dēls un ka viņš augšamcēlās no miroņiem. Ticība Dievam un Mesijas atnākšana ir aktuāla arī šodien, kad pasaule ir kļuvusi tik orientēta uz visu materiālo, kad šis materiālais (nauda bankā, automašīna, māja, dzīvoklis utt.) vairs nesniedz gandarījumu un nedara laimīgu. Tāpēc pasaule sāk meklēt dzīves jēgu, kura ebrejiem jau ir, pasaule sāk meklēt Dievu, un arī ebreji turpina gaidīt Mesiju. Ja tu esi ebrejs, godā savu tēvutēvu ticību un Dievu, tāpēc mēs šeit, Rēzeknē, godājam Dievu un savu tēvutēvu ticību,» uzsvēra Mihails un piekrita bildēties pie Toras vistokļa, kas atrodas sinagogas centrā un kuru Rēzeknes ebreji (svētkos Zaļajā sinagogā sanāk ap 35 cilvēki, ierodas arī ciemiņi) attin un lasa tikai lielajos ebreju svētkos.

Rahele Kukļa tic taisnīgam un mīlošajam Dievam

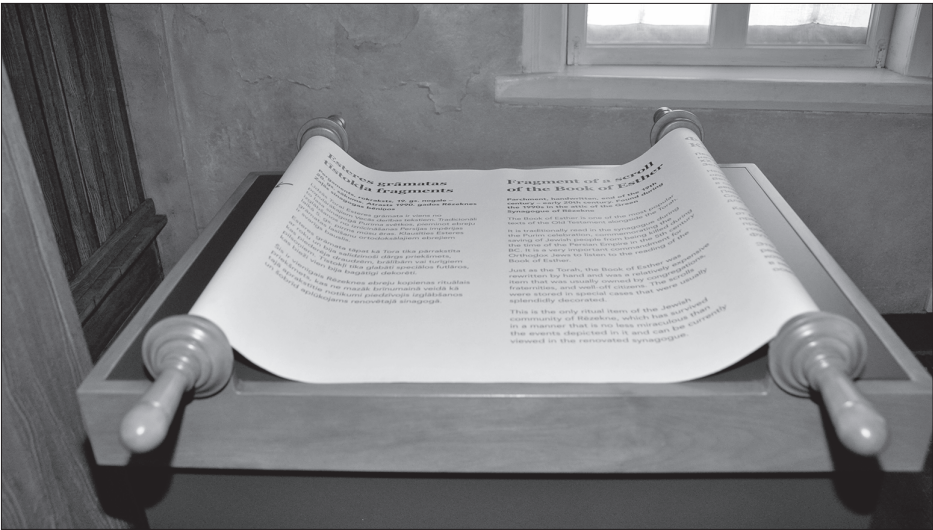

Rahele Kukļa mīl rīta un vakara lūgšanas

Rahele Kukļa pirmo reizi ienāca sinagogā ar vecmammu Hannu, būdama vēl maza meitene. Rahele pastāstīja: «Piedzimu šajā mājā, kurā dzīvoju tagad. Tā bija daudzacionālā iela, tāda tā ir arī šodien, jo dzīvo ebreji, latgalieši, baltkrievi, poļi, krievi u.c. šajā mājā dzīvoja mans vectētiņš (mammašs tēvs), ļoti reliģiozs. Katru rītu un katru vakaru dzirdēju, kā viņš lūdz Dievu ivritu valodā. Visi ebreju vīriēši jau bērnībā pabeidz ebreju skolu (heider), kuru vada rabīni, viņi mācās no lielām, biežām lūgšanu grāmatām un skaita lūgšanas tikai ivrita valodā. Es nezīnu ivritu, es runāju ebreju sarunvalodā – idiš valodā, bet biju pieradusi pie vectēva lūgšanām, man tās patika, un, kad man bija pieci gadi, vecmamma aizveda uz sinagogu. Tas man kā mazam bērnam bija liels piedzīvojums. Toreiz pirms Otrā pasaules kara Rēzeknē bija 12 sinagogas, katrai sinagogai bija savs rabīns, un visas sinagogas svētkos bija pilnas. Diemžēl rabīnu Rēzeknē vairs nav kopš Otrā pasaules kara beigām, laiku pa laikam kalpoja rabīna pienākumu izpildītāji, arī ļoti reliģiozi ebreji. Rēzeknē bija trīs ceptuves, kur cepa macu.»

Kad Eiropā sākās Otrais pasaules karš, Rahele ar savu ģimeni un mammašs māsu ģimenēm, tāpat kā daudzi citi Rēzeknes ebreji, īsi pirms kara devās bēgļu gaitās uz tagadējo Krieviju. Viņi nokļuva Udmurtijā. Vēlāk pēc kara ģimene atgriezās Rēzeknē, un Rahelei tobird bija astoņi gadi. Vēlāk viņa izmācījās par krievu valodas un literatūras skolotāju un šajā darbā kalpoja skolēniem 36 gadus.

«Māte ir galvenā ebreju ģimenē, un bērni manto no mātes gan dzīvību, gan tautību, bet tēvam jāirūpējas, lai ģimenei būtu dienišķā maize. Sinagogā gan vīriešiem ir sievītiem jālūdzas atšķirti, tāpēc Zaļajā sinagogā ir otrs stāvs ar logiem. Es neesmu precējusies, jo bija jāgādā par pāragri mirušās māšas meitu. Neprecēts ebrejs – tas ir grēks, tāpēc ka Torā teikts, ka ebrejiem jāprecas un jālolo bērni. Padomju laikā skolotāji nedrīkstēja būt ticīgi, arī es neapmeklēju sinagogu. Tomēr Dievs vienmēr ir ar mani, palīdz man. Savu mammu apbedīju rabīna pienākumu izpildītāja vadītā bērū ceremonijā, lai gan tas bija 1971.

Zaļajā sinagogā stilizētā Torā var izlasīt Esteres grāmatu

Ebreju svētki

Tie aizsākušies ļoti tālā pagātnē, un to svinēšana izpaūzas tradicionālās un netradicionālās paražās un darbībās, ietekmējot visus tautas dzīves aspektus. Ebreju svētki ir «robežzīmes», ar kuru palīdzību izraēlieši atzīmē gada ritumu.

Sabatu (knedēļas atpūtas dienu), kas tiek svinēts sestdienā, lielākoties atzīmē, pavadot laiku ģimenes un draugu lokā. Reliģiozie ebreji velta daudz stundu ģimenes svētku svinēšanai un sinagogas apmeklējumiem, atturas no ceļošanas, strādāšanas un elektroierīču izmantošanas.

Roš Hašana ir ebreju Jaunais gads. Tā saknes meklējamas Bībelē (Lev. 23:23-25): «Jums jātur piemiņas sabats, ar taures skaņām sasaucot svētu sapulci.» Termins 'Roš Hašana' – 'gada sākums' – ir saistīts ar reliģisko praksi, gluži tāpat kā svētku pamattēmas: nožēla, gatavošanās Tiesas Dienai un lūgšana par nākamo ražīgo gadu. Divas dienas ilgie svētki svinami tiešreize mēneša 1.–2. dienā, kas pēc gregoriāņu kalendārā parasti sakrīt ar septembri, turklāt tie, kā visi ebreju svētki un rituāli, sākas no iepriekšējās dienas saulrieta. Roš Hašana galvenās tradīcijas ir šofara pūšana sinagogas garā dievkalpojuma, kas orientējas uz svētku tēmām, vidusdaļā, kā arī ēdiena gatavošana mājās, sagaidot Jauno gadu. Lūgšanu liturģiju pastiprina nožēlas lūgšanas.

Jom kipur – astoņas dienas pēc Roš Hašanas – ir nožēlas diena, Tiesas Diena, kā arī diena, kad «savas dvēseles pakļauj atņēšanai» (Lev. 23:26-32), lai atbrīvotos no grēkiem. Vienīgā badošanās diena, kas Bībelē stingri noteikta, ir laiks, kurā jāpārdomā savi sliktie darbi un trūkumi. Šajā dienā ebrejam vajadzētu lūgties piedošanu par grēkiem cilvēka un Dieva attiecībās, kā arī vērst par labu nepareizu rīcību pret otru cilvēku. Jom kipur galvenie priekšraksti attiecas uz gariem dievkalpojumiem un 25 stundu ilgu gavēni; tos ievēro pat daudzi citādā ziņā sekulārās sabiedrības daļas pārstāvji.

Sukots, kas Bībelē (Lev. 23:34) aprakstīts kā «Būdiņu svētki», sākas piecas dienas pēc Jom kipur. Tie ir vieni no trim svētkiem, ko līdz 70. gadam mūsu ērā atzīmēja ar masveida svētkoļojumiem uz Templi Jeruzalemē, tādēļ tos dēvē arī par «svētkoļojumu svētkiem». Sukota laikā ebreji atzīmē trimdas gaitas, kas tika uzsāktas, pametot Ēģipti (13. gs. p.m.ē.), un izsaka pateicību par bagātīgo ražu. Dažos kibucos Sukotu atzīmē kā ražas svētkos (Chag Ha'asif), tematiski novācot otro labības ražu un rudens dārzenus, lauksaimniecības gada un pirmo lietavu sākumu. Neatņemama svētku daļa ir arī palmas zars, citrons, mirtes zariņš un vītola zari, kas rituālam piešķir svinīgu nokrāsni. Lūgšanu liturģiju svinīgāku padara papildu lūgšanas, to skaitā Hallel – svētku un psalmu apkopojums, ko lasa Roš Hodešā (katra lunārā kalendāra sākumā) un svētkoļojumu svētku laikā.

Starp svētkiem esošā nedēļa un svētku periods beidzās Šemini Atseret ('svētajā astotajā dienā' (Lev. 23:36)), ar ko apvienota Simhat Tora. Svētās astotās dienas/ Simhat Tora uzmanības centrā ir Tora, un, skaji lasot un pabeidzot Toras pēdējās nodaļas, tiek atjaunots ikgadējais Toras lasīšanas cikls.

Hanuka, kas sākas kisleva mēneša (parasti decembrī) 25. dienā, atzīmē ebreju triumfu – uzvaru pār grieķu valdniekiem (164. g. p.m.ē.). Šī uzvara bija gan fiziska – kā mazās ebreju tautas uzvara pār vareno Grieķiju, gan garīga – kā ebreju ticības uzvara pār grieķu hellēnismu. Svētku būtība ir uzvaras garīgais aspekts un brīnums: sakramentālā olīveļļa bija ielieta kandelabrā tik daudz, lai pietiktu vienai dienai, tomēr tā dega veselas astoņas dienas, kas bija nepieciešamas Tempļa atklāšanai no jauna. Hanuka tiek svinēta astoņas dienas. Šo svētku centrālā iezīme ir sveču iedegšana katrā vakarā – viena pirmajā dienā, divas otrajā dienā un tā tālāk, piemīnot Templi notikušo brīnumu. Hanukas viena no centrālajām tēmām ir atjaunotā neatkarība; diasporā iecienītas tradīcijas ir apdāvināšana un dreidil (ivritā – kantainas formas «vilciņš»). Uz «vilciņa» malām ir uzrakstīti ivrita alfabēta burti, veidojot noteiktu ziņojumu «Šeit notika liels brīnums», diasporā ziņojums skan šādi: «Tur notika liels brīnums».

gads, padomju laiks. Es ticu, ka Dievs ir mīlestības Dievs, gan jau viņš man piedos to, kas viņam manā dzīvē nešķiet pareizi vai labi. Ebrejam ir jālūdz Dievs, tas jādara gan mājās, gan sinagogā, un turpat sinagogā lielos svētkos var rīkot svētku mielastu. Un nedrīkst attiekties no savas ticības. Mēs godājam Mesijas atnākšanu, jo tad, kā teikts Torā, jērs kopā ar lauvu dzers no vienas siles, tāpēc ka ļaunums būs uzvarēts. Mesija atbrīvos cilvēci, mēs taču gadsimtiem esam piedzīvojuši epidēmijas, karus. Gribas mieru. Mesija būs tas, kurš atnesīs mieru,» pastāstīja Rahele.

Vaicāju par viņas pašas lūgšanu pieredzi. Rahele, kura šogad svinēja 87. dzimšanas dienu, atzina, ka zina no galvas vienu lūgšanas fragmentu, un to viņa atkārtu divas reizes dienā – rītā un vakarā. Kopš grūti aizstaigāt uz sinagogu, viņa sarunājas ar Dievu arī ar saviem vārdiem un tic, ka Dievs uzklausa visas lūgšanas un lūgumus. «Mēs, ebreji, ticam, ka Dievs ir taisnīgs un mīlošs,» uzsvēra Rahele un parādīja dažas dzimtas fotogrāfijas, no tām mīļākā ir vecāku bilde.

Rahele ļoti mīlēja vecākus, ir pateicīga viņiem par dzīvību un ticību, tāpēc lielās istabas sienu rotā viņu fotogrāfija

Netālu no Zaļās sinagogas atrodas 19. gadsimta ebreja portrets, uzgleznots uz mājas sienas

Tu Bševat (Tu B'Shevat) – ševata mēneša (janvāris – februāris) piecpadsmitā diena, kas rabīniskajos avotos minēta kā jaunais gads augļu kokiem, paiet praktiski bez rituāliem. Taču šie svētki ir saistīti ar sekulārām interpretācijām – diena, kurā cilvēki, jo īpaši skolnieki, stāda kokus.

Purims – vēl vienu pavasara sākumā atzīmējamie rabīniskie svētki – tiek svinēti adara mēneša 14. dienā (adara mēneša 15. dienā ar mūri apjotajās pilsētās), pieminot Esteres grāmatā aprakstīto ebreju aplenkšanu, kurai pavēli deva Persijas Impērijas valdnieks Artakserks. Šie svētki it kā atsvēr visu pārējo ebreju reliģisko svētku dievbijību un nopietnību, jo tajos ir jāliksmo. Svētku ietvaros tiek lasīta Esteres grāmata, ik reizi pieminot Hamana vārdu, izskan svilpienu skaņas un dažādi trokšņi. Ortodoksālie ebreji dod žēlastības dāvanas, vakarā un no rīta lasa Esteres grāmatu, viens otram dāvā dažādas delikateses utt.

Pesaha svētki (Pesah) jeb ebreju Lieldienas tiek svinētas pavasarī, nisana mēneša 15. dienā, atzīmējot masveida izceļošanu no Ēģiptes (13. gs. p.m.ē.) un atbrīvošanos no verdzības. Centrālā tēma ir brīvība. Pesaha svētku rituāli, kas aizsākušies jau sen pirms pašiem svētkiem, paredz ģimeņu un darbinieku iesaistīšanos savas dzīvesvietas vai darbavietas atbrīvošanā no hametz – raudzētas maizes vai jebkā, kas satur rūgšanu veicinošas vielas – kā teikts Bībelē (Ex. 12:15-20). Pirmssvētku diena ir veltīta gatavošanās rituāliem, to skaitā aizliegto pārtikas produktu ceremoniālai sadedzināšanai.

Svētku vakarā tiek lasīts Seder – stāsts par to, kā izraēlieši atbrīvojās no verdzības un pameta Ēģipti. Svētku maltīte piedalās arī tālāki ģimenes locekļi, un visi kopā lasa Haggadah (teksts, kuru lasa Pesaha svētkos un kurā ir izklāstīts Seder) un bauda tradicionālos ēdienus, jo īpaši macu (neraudzētu maizi). Pesaha svētki līdz ar Jom kipur ir otrie svētki, kurus tradicionāli ievēro arī nereliģiozie ebreji. Turklāt viņu tradīcijās rituāli ir saistīti ar zemkopību, jo īpaši tas ir novērojams kibucos. Pesaha svētki ir arī pavasara svētki, brīvības svētki un pirmās labības ražas novākšanas svētki. Pesaha svētkiem raksturīga «pārejas» nedēļa – piecas dienas daļēji svētas, daļēji parastas, kurās cilvēki lūdzas un nododas brīvā laika pavadīšanai – kas noslēdzas ar vēl vienu svētku dienu.

(Avots – Izraēlas vēstniecības Latvijā mājaslapa internetā <https://embassies.gov.il>)

Zaļā sinagoga kalpo kā lūgšanu sakrālā un tūrisma celtnē, tur notiek arī koncerti

Egitas Terēzes Jonānes foto

MAF
Mediju atbalsta fonds

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

«Par projekta raksta «Rēzeknes ebreji ir Vecās Derības mantinieki» saturu atbild SIA «Vietējā»»